

Адыгэ макъ

гьозэгъагъэмкIэ, Ioшхьхэ иныр — Асран Iуашхьхэ, адрэ шьофым итхэм язырэм Хьаткьо иIуашхьхэ зэрэджэхэрр.

Асран Iуашхьхэ икьохьапIэ пэчиьнатIэу а тызынэсыгъагъэм метрэ 40 фэдиэклэ пэчыжьэу шхьэкъупшхьхэ кьыхэшэу тлэгъугъагъэ. ЛэупакIэмрэ сэрырэ ар кьычIэтIыкIынуэ еджэжьхэ гъэ кьодыеу дышъэ тхьакIуамалэу мыжьо шэплэ лъапIэхэр апчыхагъэклэ хы хьухэу зыпышлагъэр кьыхэздгъэшыгъагъэ. Яблэнэрэ мыжьуашхьор дышхэм хэгъэ-тIысхьагъэу агузэгу исыгъ.

Шхьэкъупшхьхэхэр кьызы-хэтэгIыкIхэм ятIонэрэ тхьакIуамалъри, мээзныкьо телпгъэ зигIэ джэрэ шхьхэжIоу дышлэпс егъэ-шъуагъэри кьэдгъотыгъэх. Iэпы-нитф Iэхьуамбэмэ арылгыгъэ: дышхэу — 1, тыхьынхэу — 3, джэрэу мычIэ исэу — 1. Iэ-плалъэм илгъэ 5000-м кьышымь-кIэу хьадэхэр зэрэпчэгъэтильыжышщтыгъэхэр лгъэхэнэ зэфэ-шхьхьафэм яхьылIэгъэ Iэшлагъэхэм кьагъэнэфагъ.

Кьыхэзгъэщыгъэр къэхэлъэ-жыьшху. Мыши нэмыкIырэ сауэгъэтхэми кьахэкигъэхэу Адыгэ краеведческэ музеем, Мые-кьуапэ, пкыгIгъо зэмьлIужыгъохэр ащыгъум есхьылIэгъагъэх. Псэкъупсэ кьылузгъотагъэхэр IэупэкIэ Нурбий шIогъэшIэгъонхэу, чIыплIэу кьызэхэкигъэхэр еэгъэлъэгъунхуу кьысэлъэгугъагъ.

Тызэгъусэу 1980-рэ илгъэсым IоныгIом иапэрэ мафэ Къээзны-кьоякIэр зыдэгъэщттыгъэм тьыкоIагъагъ. Чылэм кьыгъэгъунщтыгъэри илгъо-благъохэри кьызэ-дэтIплыхьагъэх. Сэ гу зылысы-мылгагъу Нурбий кьуаджэм икьохьапIэкIэ Псэкъупсэ Iутыгъэ пэ-упIэгъэу мыекъопэ културэм хахьэрр а мафэм кьыкигъэщыгъагъ.

Къэхэлъэжыхьэху къэзгъотыгъэхэу кьэтIплыхьагъэхэм «Псэкъупсэ кьэхэлъэжыкIэ» тяджагъ. «СССР-м иархеологиену» том 20 хьурэм джары кьызэрэдэхьагъэри. А мафэм хьадэкъупшхьхэ залу мыекъопэ, протомыутIэ, мыутIэ, лэшIэгъу гурыгъхэм ахэхьэху тьуплгъэкIугъагъэх ыкIи пкыгIгъо ямышыкIэхэр кьычIэт-хыгъагъэх.

Шытхьэлэ

културэм хэхьэрэ

кьэхэлъэжы

КьокIыпIэмкIэ кьэхэлъэжыым кьылэлъэныкьо кэтIплыхьанэу псыIупэм тызырекIокIым, зэготхэу нэпIкым тет IoшхьхьитIумэ апэчиьнатIэ тыхьугъ. Зым — метрищ, адрэм — зы метрэ ялгъэгъагъ. Ахэм агъамыкьжэу шьоф-зэныбжыым шьэпIэгъудыгъэхэу мылжыхэу IoшхьхьитIу шыгъыгъ. Нэужым лгъэжхэм тызэрэщагъэ-

Щылэ мазэм и 13, 2011-рэ илгъэс

хьэ ит Ioшхьхьэшхом Асран Iуашхьхэ рало. Хьишхьэм кьызэ-рэщиIорэмкIэ, мыш шагъэтиль-лэжыкыгъэх зэолI-батыр цIэры-Ioхэр. Ахэр монгол-къэндэлэхэм пхьашэу язаозэ фэхыгъэхэр — Джэдыгужэ Ушьуашьор, Щэгъэшгъуй Нэджэшъу, Асран ыкIи Адэхъун».

КъээзныкьоякIэр зыдэгъэсщтыгъэм икьыблэкIэ пэблгъэ бгы-пэм зэрэджэхэрр Шынэлпкъ, Адэхъун инэпкъ а чIыплэм езы-Ioхэрэри шыIэх. Нарт Асран иш Адэхъун мыш шьычIэгIэгъыгъа-гъэу кьалогъжы.

Iуашхьхэм нэпкъыр кьеуцо-лагъ.

Псэкъупсэ

кьэхэлъэжыыр

зэратIыгъэр

Экспедициехэм КьокIыпIэ лгъэпкъхэм якусыгъэстэ имузеу Москва кьыкIыгъэмрэ Адыгем-кIэ ЛэупэкIэ Нурбий зипгъагъэ-рэ мыш 1982-рэ илгъэсым апэ-рэу уплгъэкIунхэр шырагъэжь-гъагъ. Нэужым 1989-рэ илгъэсым нэс Нурбий тарихь факультетым и студентхэм практикэ аригъэхьы-зэ, Ioф ашаригъэшIагъ. Хьадэ-къупшхьхэ шъэ заулэ кьычIа-тIыкIыжыгъагъ, лэшIогъу зэм-лIужыгъохэм, археологиие куль-турэ зэфэшхьафхэм ахэхьэрэ пкыыгъохэр кьагъотыгъагъэх.

Апэрэ илгъэсым Псэкъупсэ кьэ-хэлъэжыым экспедициитIоу шы-тIэгъагъэхэм сахэлгъэжэнэу кьыз-дэхьугъагъ. Ашыгъум Москва кьыкIыгъагъэмэ псынэпкъмэ ате-тыгъэ саугъэтхэр картым тырагъэ-уцогъагъэх ыкIи Псэкъупсэ кьэ-хэлъэжыым иинагъи дгъэуэфыгъа-гъэ. ЛэупэкIэ Нурбийрэ Дит-

лер Пётр Алексей ыкIомрэ зипгъагъэхэр тIын Ioфхэм апылты-гъэх. Мыекъопэ културэм кьы-хиубыгъэху джэрэ пкыгъохэр зыдычIалгъыхажыгъэгъэхэ шакIом икьупшхьхэхэр кьычIахьы-жыгъагъэх. А «шакIом икьэ-халгъэ» кьыхэкIыгъэ джэрэ Iашхэ-мэрэ Iэмэ-псымэхэмрэ анахэ Ioшхьхэ иныхэм зэгъо дэдэрэ мыIэп кьазарачIагъуатэрр.

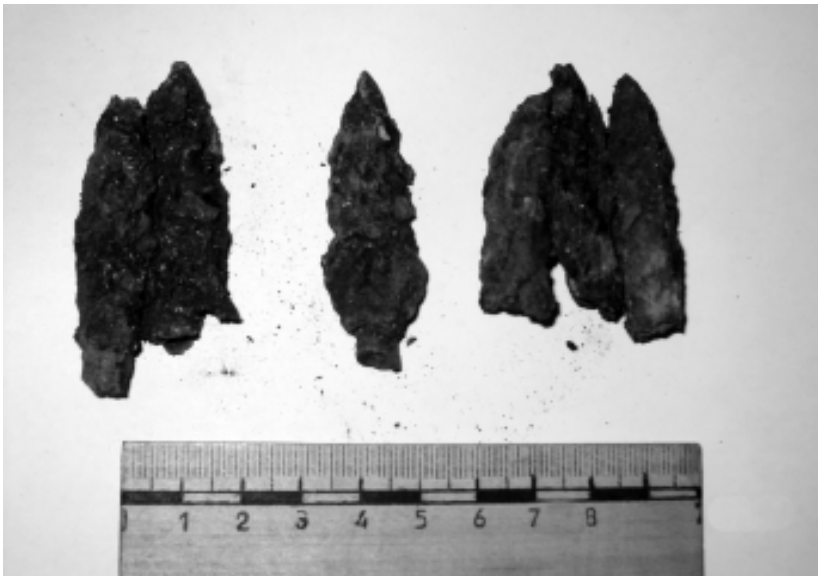
Тхыгъэмэ

кьазэрэхафэррэ

Къэхэлъэжыым пэблгъэ Iуа-шхьхэхэм анахэ кьэбар гъэшIа-гъон зыпылгыр Асран Iуашхьхэ. А лгъыхужьыр эпосу «Нартхэм» бэрэ кьахэфэ.

Мэрэтыкьо Кьасимэ и «Адыгэ чIыплIэгIэ гушыIалгъэ» мары ащ есхьыллагъэу итхагъэр:

«Асран Iуашхьхэ. Къээзныкьо-якIэм икьокIыпIэкIэ ичгъэуашь-

Илгъэс 37-м кьыкIоцI псым нэпкъхэр гуигъэххэзэ шьофымкIэ лынгъэкоIагъэх, Асран Iуашхьхэ нэсыгъ ыкIи ыльапэ тIэкIу пигъ-угъ. Елбэтэу тIыгъэн зэрэфаер кьэнофатэ.

Адыгэ лгъэпкъым инарт хьишхь-хэм ахот саугъэтыр псым зэри-хьым ыльэкIышщым игугъу 1998-рэ илгъэсым кышгегъэжыагъэу бэрэ сшIыгъэ. Адыгэ телевидением ащ фэгъэхьыгъэу адыгабэкIи урысы-бзэки кьэгъэлгъэгъон заулэ шы-зэхэтшагъ. Гъээзгъу «Адыгэ ма-къэм» пчгъагъэрэ кьыхаутыгъ, радиомкIи пчгъагъэрэ игугъу ашыгъ. Асран Iуашхьхэ гумэ-кIыгъоу фэхьугъэр, ар зэрэкIо-дыпщитыр адыгэхэм зыгъорущгъу язгъашIэ сшIоигъагъ.

Адыгэ РеспубликэмкIэ културэ-рэ кIэныкьхэм якъухъумхэм игъа-IорышлалIэ ипащэу ШыпIынэ Ру-стем саугъэтым тильпэкIэ културэ-рэкIэ мхьанэ зэриэм шыгъэгъо-зэгъагъ. Iуашхьхэм итIын шIэхэу зэшIохыгъэ зэрэхьущтым ишыпI-кьэу ыуж итыгъ. Асран Iуашхьхэ кодIыпн зэрилгъэкIышщыр тире-спубликэ ипащэхэм кьагуарыйи, Iкасэ амыгъэхъоу етIэнхъэчэ аулгъэкIунэу ахьш кьагIупшщыгъ.

Джырэ тильпэхэнэ тиреспубликэ-мь гьылгъубэ зэрымIлэр кьызы-дэшIытэгIэ, Адыгэ Республикэм и Правительствозэрэ културэм и Министрествэрэ экспедициер зэрэзхарагъашагъэмкIэ лгъэху тафараз.

Мыщ кьышхьхэзэгъэщынэу сы-фай Германияем щыпсэурэ Уджы-

гъагъэр. Енэгугъэо, нарт Асран а лгъэханым фэхьыгъагъэкIэ. Арышэ, ижьырэ кьэбарыгъэу кьалогъэ-жыьрэмрэ зышагъэтильыгъгъэ Iуашхьхэу ышIэ зыхьышщыгъэм-рэ зызэфапкъысыжьхэкIэ, кьычIа-тхыгъэ зэолIыр я XIV -рэ лэшIа-гъум икIэух агъэтильыжыкыгъа-гъэу кьекIы. Кьошынэу шхьонIа-шьокIэ гъэлагъэр адыгэ IэшIа-гъэп, ар монголхэм кьызыдахьы-гъэмэ ашыш, арышгъ, а пкъы-гъомкIи лгъэханыр кьэошIэ.

Экспедицие

зэхэпщэныр

IэшIэхэн

ГъэрэкIо, 2010-рэ илгъэсым, Адыгэ Республикэм и Правитель-ствэ сомэ 1400000-рэ хьоу финан-тыныр кьызэрэгъулахэу экспеди-цие зэхэтизгъагъ. Археологиие тIынхэм мылкъушхо апIухъэу хабзэ. Бэ зыгъэфэрр техникуэ бэ-джэндэу тштрэр, гъэстынып-хьэхэр, шыфэхэр, унэу тызэрысы-рэ фэтэр уасэр, лэжьапкIэу Ioфышхьхэ ятгытърр, Iэмэ-псымэ-хэу лгъэфедэхъэу тшфыхэрэр арых. Анализхэм, пкыыгъохэр ре-ставрацие зэрашIыхэрэм, сурэт-хэм, чертежхэм, отчётэу Археол-огием иннититут ратыгъанэу Москва арагъэхьыжырым ыкIи командировкэхэм апIухьэрэри макIоп.

УикIэныжъ

кIэмьугъуаэмэ

пIэкIахыщт

Мыщ дэжыым кьышыIо-гъэн фае археологхэм кьычIа-хьхэрэр икьоу экспертIэ нахьыбэрэмкIэ зэрамышIыгъ-эрр. Ащ пae лгъэпкъэу зыягъ-хэр кьэгъэнэфагъэхэу хьурри. Экспедициемэ кьычIахьыжьрэмэ янахьыбэр ямышыкIэу гъэпсы-гъэ, лъапIэх. Ари адыгэхэм кьа-зыкарамьлэпысэрэм изыушхьхэ-гъу. Зитарихь икьоу мытгышхэ тильэпкъыкIэ ар чIэгнэгъэхшо мэхъу.

Экспедициеу кьакIохэрэм япашхэр тильэпкъ шышхьэп, тызэрэфаем диштгъу титарихь ыгъэгумэкIыхэрэн. Амал илгъэ-сьд фэдэрэ пкыыгъохэу кьа-гъыгъэхэрр адыгэмэ кьарапэ-сырри. Тильэпкъ зэриер ашIа-пэрэм имыхьэху, зыгорэм кьы-рахыгъэхэу е кьырашыгъэхэу шыхьатгъу мэуцух. Ар тэркIэ зэрарышху.

Гъэ кьэс кьэкIорэ экспедицие заулэмэ тиреспубликэ Ioф шашIэ. Аужьыр илгъэс 30-м кьызэрэлгъ-гъагъэмкIэ, тикIэныжьхэм ахэр арамыгъэкIуалIэхэмэ нахьышIу. ГушыIэм пae, 1979-рэ илгъэсым кьышгегъэжыагъэу Санкт-Пете-рбург кьыкIырэ купым эпныу имы-Iоу Адигем Ioф шешIэ, ау сэ сы-шыгъузэпн кьычIахыгъэмэ ашыш адыгэмэ зэрар кьаIугъагъэу.

Мыгъэ С-Пете-рбург кьы-кIыгъэхэу купич Адигем чытIагъ. Тьлэр чIыла зыдэ-шылагъэхэр? Сьд лгъужьгъэрэ саугъэта атIыгъэр? Сьда кьычIахыгъэр? Адыгуэ хэта ахэр зышIлэр, зылыгъутгъэр? А экспедицииехэм кьагъотырэм лгъыплгъэнхэу сьд пae тильэпкъ шышхэр ахэмыхыгъа?

Щылэ мазэм и 13, 2011-рэ илгъэс

Тэ тымышIэу, а кьэкIорэ архе-ологхэм титарихь зафуу кьат-хынэу, зыгорэкIэ цыхьэхшо афашIэу, ашугъугъэхэми тшIэ-ррп. УпчIэхэр бэ... Нэфэ Ушп-кьэр — ежъхэм яначиэ темэ-хэм япхыгъэ саугъэтхэр зэра-тIышщыр ары нахьыбэрэмкIэ зыпылтыхьэрр.

Тильэпкъ шышхэу археолог-хэр тIлэхэмэ, ахэм анахьы нахь эзфагъэ ахэлъэу тикIэныжэ аулгъэкIушт ыкIи кьатхьыхьашт. Адыгэ кIалэхэр, пшгъашхэр археологэу ешъумыгъаджэ зыми ыIорэп. Адыгэ кьаралыгъэ уни-верситетым тарихь факультетыр кьыэфызIуахыгъагъэр археолог-

хэр ыгъэхьазырынэу арыгъэ. Про-фессору А. М. Лесковыр ащ кIэшакIо зэрэфэхьугъагъэм сы-тхьыгъозап. Хэта мысэр лгъэпкъым ищыкIэгъэ шIэныгъэлжьхэр, археологхэр, этнографхэр, нзым-кIырэ сэнэхьатхэмкIэ Iэлпэсэхэр зыкламыгъэхьазырымэкIэ? Ти-шIэныгъэлэжьхэм рагъэжьхэгъэ Ioфхэм апыздэгъжын ныбжы-кIэхэр агъэхьагъынхэу ташэгъу-гъы, ау Ioфыр зышпылагъэкIотэшт уахьтэр сшIэрэп.

Асран

ихьадэкъупшхьхэба?

Гъэнэфагъэу лэшIэгъуинхым зы лIужым адрэ лIужым фило-тжыжъэ, Асран Iуашхьхэу зыкьэ-бар цIыфмэ ашIапэрэм кьычIэд-гъотагъэхэр а лгъыхъужым имы-хьадэкъупшхьхэу экспедицием ипэщагъэм телевизорымкIэ кьы-Iуагъ. ГъэшIэгъоныба, тильпэ-ки тарихьы, иэтнографии, ичIыпIа-цIэхэми ащымыгъозапэу, Iуашь-хьэр тэгIыфэ Москва кьыдэмы-кIыгъэ шIэныгъэлжьым кьэдгъо-тыгъэхэм зэфэхьысыжы кьафи-шыгъ. ЗэрэхьурэмкIэ, чылэгъуи-тфымэ — КъээзныкьоитIумэ, Очэпщые, Шыхьанчэрыхьаблэ, Шэбэнэхьаблэ адэсыгъэ нэжъ-лужьхэм анахьы нахь дэгъоу а Iуашхьхэм икьэбар ешIэ ыкIи ар Асран зэрыммер «кьеушыкьаты». КьычIэгъыгъэхэр лэшIэгъу заулэклэ нахьыжыгъэхэмэ ады-гэмэ ямысгъахэу кьызэриллошты-гъэм шчэ хэлэп.

Псэкъупсэ къэхэлъэжьхэр 1982-рэ илгъэсым тьыуплгъэкIухэ зэхум, мы чылагъохэм ашыч лгъыжхэр бэрэ кьыIухьэхэу хьугъэ. ЛэупэкIэ Нурбийрэ сэр-ырэ гъэнэфагъэу ахэм Асран Iуашхьхэ, ыпэкIэ кьызэрэтIуа-гъэу, кьытагъэлэгъушщыгъэ. КьаIуатгъышщыгъэ ятIонэрэ Ioшхьхэ цIыкIоу ащ кIэрышщыр атIэкIызэ IахьункIахьохэр зыгорэмэ агъаштэ-хи зэрэIукижыжыгъагъэхэр. Ащ тарихьыллагъэхэм кьаIотышгъэ

Iуашхьхэм кьычIахыгъэхэм дышъэ кьошын ахэлъэу, а хьун-кIахьомэ аштгъэгъагъэу.

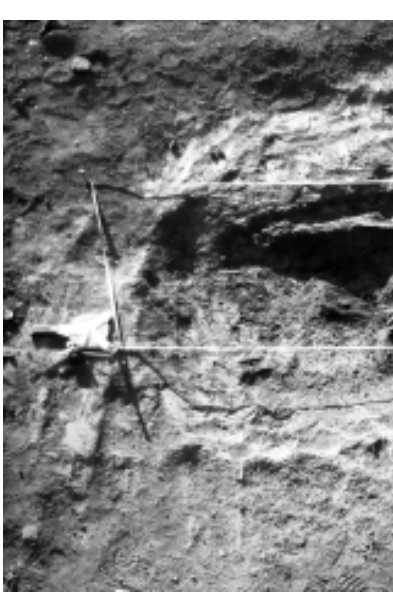
Асран Iуашхьхэм кьыготыгъэ Ioшхьхэ цIыкIум тызэтIэм зи кьызэрэчIэмыкIыжыгъгэм пae экспедицием ипэщагъэм ар кено-тафэу, кьэ нэкIэу, чыжъэу шыфэ-шъугъэм фагъэпсыгъэу кьыIуагъ.

КьычIэгъыжыгъэ

пкыыгъохэр

Асран Iуашхьхэм илгъэгъагъэр метри 2,7-рэ хьушщыгъэ. Тьыныр етымьгъажьхэзэ ышхьхашьо те-мыр-кьыблэ, кьыкIыпIэ-кIохьэпIэ лгъэныкьохэмкIэ зэблэкхэу зете-тыутыгъагъ. Нэпкъ цакIэм зэрэ-Iутым кьыхэкIэу, тракторыр нахэ Iырыгъогу зэрэзекIоштым пae, кьыкIыпIэмкIэ идгъэкIыгъэ ятIлэр тыредгъэфыгъ. Губгъоу кьэзыу-цухьэрэм шизэу Iуашхьхэр зыте-гэхым, пхъэмбоу лгъыхужьыр зыдэлыгъэр кьычIэщыжыгъэ. Тракторым лыпылгъэщыгъэм пхъэ-хэм зэ-тIо аригъэIуагъэу зысэ-лэгъум есIуагъ пхъэм хэшып-кIыгъэ кьызычIэшъыкIэ техникхэр ащ нахьыбэрэ зэрэрамыкIафорэ ыкIи кьазгыркIэ узэретIэн фаер.

Сымьлэгъуагъагъэмэ зэ рыкIо-жыгъэмэ бульдозерым хьадэри пхъэмбайри чIым хигъэкIокIэ-

жышщыгъэх ыкIи аулгъэкIужьын шьIэгъышщтыгъэн.

Кулпышшо хьугъэхэу чIэшъу-хэгъэ пхъэхэр кьазгырэхэмкIэ, шьэжыхэхэмкIэ, пхъэнкIыпхэ цIыкIуагъэмкIэ кьыхэтгьукъбзы-кIыгъэх. ЗэрдгъэгъуэфыгъэмкIэ, пхъэмбам метри 2,3-рэ икIы-хьэгъагъ. Хьадэм ышхьхэ кьох-хьапIэмкIэ гъэзэгъэу шылыгъэ. Тьжыын кьашыкьэу дышгъэпс

егъэшъуагъэу тхыпхьэхэр зыте-шыхьагъэр апэ кьыхэздгъэщыгъ. Ащ ычIэгъэ шхьхэкушпхьхэр чIэлыгъэ. ГъэшIэгъоныр, хьадэм икьупшхьхэхэр зэкIэ хэкIуадэхи, хьаджыгъэм фэдэу хьугъэх. Къуп-шхьхэ псаоу кьэнагъэхэр а кьа-шхькьым ычIэгъэ чIэлыгъгъэхэ шхьэкъупшхьхэм щышхэмрэ цэ заулэ зыхэт цэхьымрэ. Енэгугъэо, ахэр тьжыын йонхэм кьы-зэтырагъэнагъэкIэ.

ЯтIонэрэ пкыыгъоу кьэдгъо-тыгъэр — ышхьхашьо зэфэдэкIэ кьахьхэу, зэкIуажьэу, кьошын кIэракIэ. Ащ ыкьопс дэгъэщыгъэу хьадэм ыльапэкIэ шылыгъэ. Атгъэтильыжыкыгъгъэ зэолIым сэхшо ин, зы метрэр см 20-рэ фэдиз икIыхьагъэу, сэхшо Iап-шър ыльащхьхэхэмкIэ гъэзэгъу, ыкIыIу тыралхьажыжыгъагъ. Щэб-залгъэмрэ шэбзэшалгъэмрэ зэрэ-гольыгъэхэр кьыуагъашIэу шэб-зашхэр зэхэулыныхьагъэхэу, зэхэпцIыхьагъэхэу кьатишэу, шокIы фэдиз хьухэу, иджабгъукIэ шьэхэлъыгъэх. Шэбзэшалгъэ кьыхыгъэу зы шэбзаш мыхъэм абгъукIэ шылыгъэ. ГъучIым хэ-шыкIыгъэ штаукIуауалъу лгъэшэу хэулыныхьагъэм тетгъэпIагъэ хьугъэу кIэпсэ гъэщыгъэ, бзэп-сым шышщыгъэн фае, кьэдгъотыгъэ. Джэзэхэу бгырыпшхьхэ ыкIи бгырыпх тедэхэр ыпчанэ дэжъ ятIэмрэ пхъэмбайпхэхэмрэ ахэ-лыгъэу зыхьадэ кьамыгъэсыжы-шъугъэм фагъэпсыгъэу кьыIуагъ.

КьычIэгъыжыгъэм аныбжьырэ хьугъэ-шIагъэу кьалогъэжьырэр зыхьугъагъэмрэ ягъэхьанэхэмкIэ зэтэфажьых. Монгол-къэндэлэхэр адыгэхэм кьызызэгъагъэхэм сэхшоу кьэдгъотыжыгъгэм фэдэ-тыутыгъагъ. Нэпкъ цакIэм зэрэ-Iутым кьыхэкIэу, тракторыр нахэ Iырыгъогу зэрэзекIоштым пae, кьыкIыпIэмкIэ идгъэкIыгъэ ятIлэр тыредгъэфыгъ. Губгъоу кьэзыу-цухьэрэм шизэу Iуашхьхэр зыте-гэхым, пхъэмбоу лгъыхужьыр зыдэлыгъэр кьычIэщыжыгъэ. Тракторым лыпылгъэщыгъэм пхъэ-хэм зэ-тIо аригъэIуагъэу зысэ-лэгъум есIуагъ пхъэм хэшып-кIыгъэ кьызычIэшъыкIэ техникхэр ащ нахьыбэрэ зэрэрамыкIафорэ ыкIи кьазгыркIэ узэретIэн фаер.

Сымьлэгъуагъагъэмэ зэ рыкIо-жыгъэмэ бульдозерым хьадэри пхъэмбайри чIым хигъэкIокIэ-

Зыпсэ лгъэпкъым фэзытыгъэ лгъыхъужым изакъоу Iуашхьхэ фашипгъагъ. Ар дэгъоу кьэгъэ-ащ нахьыбэрэ зэрэрамыкIафорэ ыкIи кьазгыркIэ узэретIэн фаер.

Iуашхьхэр кьат пчгъагъэу зэрэ-зэтэгъэуагъэр рыдгъэгъуэфэу, илгъагъэ шизэу дэпкъым фэдэу, кьэдгъэнагъэр аужьырэ тактикь-хэм итыутыжыкы зэхум, шэнау-тыблэ зэмьлэгъыгъохэр зэщэ-кIыгъэхэу кьыхэтэгъыгъэх. Ахэр пчгъагъэмкIэ IокIым кьышы-кIэщтыгъэхэп, зэмьшыбогъугъэх: шIуцIэх, ежъаьшох, гъожьышхэ, плыжыгъбзэи зы кьахэцIэни-лыгъэ. Нэжъ-лужьхэм кьаIуатэ блэхэм Iуашхьхэр кьагъэгъуно-хэу. ТетIэфэ ахэм зыми ягъэ кьырагъэжыгъэн, тэри зызакъо тьымылгъу дгъэкIоужыгъэх.

Асран Iуашхьхэ зытэуплгъокIум, хьишхэхэм хэтэу бэ нафэ кьэхъу-гъэр, ащ даклоун упчIэхэр кьы-гъэуцугъэх. Ахэм ядгъэуапхэр шIэныгъэлжьхэм зэхайфону та-шчэгъы.

ТЭУ Астпан. Адыгэ Республикэм и Лгъэпкъ музей иначиэ Io-фышI, Адыгэ Республикэм културэмкIэ изаслуженнэ IoфышI.

итхьаматэу Кушгъу Ибрахимэмрэ чылэм шьщ лгъыжэхмэр игъусэ-хэу кьыхэтгьыгъэ бгъагъэм чIэлэ, IункIыбзи егъэгъыгъ.

Лгъэпкъым илыхьхужэ фигъэгъэ-сыгъэгъэ Iуашхьхэр зэрэпсаоу теттIыкIыгъ. Хьишхьэм зыцIэ хэ-хэгъэ нартым икьэ мыкIодыи-пэным пae а кьупшхьхэхэр чIыпIэ хохыгъэ горэм, ежъ батырым зэ-рифрэшъуашэу, шыгъэгъэтильы-жыгъгъэмэ дэгъугъэ.

Асран Iуашхьхэр кьызэрэгъэ-нэжыгъэн фаер зыгу кьэкIыгъэр илгъэсыбэрэ музеем Ioф шызы-шлагъэу, адыгэ лгъэпкъым иIoфы-гъохэм лгъэшэу агъэгумэкIырэ Дыды Фатим. Мыш узэгъушсээн хэлэ — таужыкIэ кьытIкIэхъу-хьащтхэми а лгъыхужьым икьэ-бар ашIэн ыкIи иIуашхьхэ алгъэ-гъун фае.